

תנאי תעסוקה ושכר של מוסיקאים בישראל

מרינה מלי ושירלי ניצן

בהדרכת צוות המחקר של מרכז אדוה

יוני 2003

כתיבת הדו"ח התאפשרה הודות לגורמים הבאים, שבמסגרתם

הצטרפו המחברות לצוות מרכז אדוה:

תוכנית עמיתי אברט לצדק חברתי, פרויקט של שתי"ל והקרן החדשה לישראל,

הודות לנדיבות של הרני ועידית אברט בארצות הברית

המגמה למחקר שימושי של המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה

מבוא

בשנת 2002 ערך מרכז אדוה סקר גישוש בקרב מוסיקאים מתחום המוסיקה הקלאסית. הסקר נולד בעקבות פנייה של "פורום המוסיקאים בישראל" -- עמותה שהוקמה בשנת 2000 על-ידי קבוצת מוסיקאים ותיקים ועולים ופועלת לשיפור מעמדם של מוסיקאים בישראל. "פורום המוסיקאים בישראל" ביקש לבדוק את הדברים על רקע התחושה הרווחת, לדבריהם, בקרב מוסיקאים, ולפיה תנאי העסקתם פוגעים ביכולתם להתקיים בכבוד ולפתח פעילות מוסיקלית בישראל.

המסמך שלהלן מציג ממצאים סטטיסטיים מסקר שערכנו בקרב מוסיקאים וכן מראיונות שערכנו עם חלקם.¹ מדובר, כאמור, במחקר גישוש ראשוני, שנועד בעיקר לעורר דיון ציבורי בשאלת מעמדם החברתי-כלכלי של מוסיקאים בישראל.

ידע קיים

מוסיקאים הם קבוצת עיסוק שרק חלק קטן ממנה, המוסיקאים בתזמורות הידועות, זוכה לחשיפה. מוסיקאים רבים אחרים אינם זוכים לחשיפה, והמידע עליהם אינו רב.

הממשלה פועלת בתחום המוסיקה בעיקר במסגרת אגף התרבות, השייך היום למשרד החינוך, התרבות והספורט, אך פעל במשך רוב שנותיו במסגרת משרד החינוך והתרבות. האגף מעניק תמיכה כספית לגופים שונים, ובהם גופים מוסיקליים. האגף גם מפרסם מעת לעת מידע על התחום.² המגבלה העיקרית של פרסומים אלה היא שהם מתייחסים בעיקר למוסיקאים המועסקים במסגרת הגופים המוסיקליים הנתמכים על ידי האגף. אלא שיש מוסיקאים רבים -- ומספרם גדל מאוד בעקבות ההגירה הגדולה ממדינות חבר העמים -- שאינם מצליחים להיקלט בגופים אלה, ועקב כך הם נאלצים למצוא את פרנסתם בדרכים מדרכים שונות, ובדרך כלל -- בהוראה.

בשנת 1999 סקרו אברהם כרמי וזהר שביט³ ארבעים וחמישה גופים מוסיקליים שנתמכו על ידי מינהל התרבות במשרד החינוך, התרבות והספורט. עם הגופים הללו נמנו האופרה, תזמורות סימפוניות (קטנות וגדולות), תזמורות והרכבים קאמריים, מרכזי מוסיקה ועוד.

באותה שנה העסיקו גופים אלה 930 נגנים, 603 מהם גברים (65%) ועוד 327 נשים (35%). חלק ניכר מהנגנים (44%) עלו לארץ בשנות התשעים, כמעט כולם ממדינות חבר העמים. בשבע מן התזמורות, יותר ממחצית הנגנים היו עולים חדשים (תזמורת הבמה הישראלית - 83%; סימפונט רעננה -- 82%; הקאמרית הרצליה -- 79%). בשנים עשר גופים מוסיקליים אחרים היה שיעור הוותיקים גבוה משיעור העולים החדשים.

הרוב המכריע של כוח האדם בגופים המוסיקליים היו משרות נגנים וזמרי מקהלות בשכר חודשי: 689 מתוך 944 משרות (73%). נוסף על 689 הנגנים והזמרים שהועסקו בשכר חודשי, הועסקו עוד בערך 240 נגנים בחוזים מיוחדים, ובסך הכל הועסקו על-ידי התזמורות 930 נגנים. 88 מהם (9%) הועסקו ביותר מאשר תזמורת אחת -- ברוב המקרים היתה לנגנים אלה משרה קבועה בתזמורת אחת והם עבדו בתזמורת אחרת על בסיס לא קבוע.

דבר המרואיינים

המוסיקאים שראיינו וסקרנו הם אנשים שעברו הכשרה ממושכת: רובם בעלי תואר ראשון ולעיתים גם תואר שני. לא זו בלבד שהכשרתם התארכה, אלא שפעילותם השוטפת מצריכה גם היא השקעה גדולה מתמשכת: העבודה לא מסתיימת בחזרות וקונצרטים, אלא נדרשות גם שעות רבות של חזרות ולימוד בבית.⁴

התחושה הרווחת בקרבם היא שלמרות ההכשרה הממושכת ולמרות הלימוד המתמשך בבית, אין הם יכולים להתקיים בכבוד מעיסוק באומנותם בלבד, וכתוצאה מכך אין הם יכולים להשקיע עצמם בעיסוקם באופן מלא. הניסיון מראה שכמעט כל אמן יוצר ומבצע מגיע בסופו של דבר להוראה, שכן בכדי להתפרנס הם זקוקים לעבודה נוספת, וההוראה היא המוצא הנגיש ביותר. מוצא אחר הוא נגינה במקומות שונים, כולל בתי אבות, אירועים ורחובות: "אם אתה לא מעוניין, יש הרבה צעירים מוכשרים שישמחו לתפוס את מקומך".⁵

רוב המוסיקאים שראיינו חשים כי מצבם טוב פחות מזה של עמיתיהם הפועלים בארצות אחרות. מרואיינים סיפרו על תלמידים לשעבר המתגוררים בארצות אחרות ועובדים שם כמוסיקאים בתנאים הרבה יותר טובים: בנורבגיה, כך סיפרו, מרוויחים פי שתיים מאשר בארץ, ובגרמניה, מרצה באקדמיה למוסיקה מרוויח פי חמישה מאשר בישראל. מוסיקאים צעירים עוזבים את הארץ או משנים את המקצוע. "להגיד למישהו עם כשרון מוסיקאלי שכדאי לו ללכת ללמוד מוסיקה -- זה פשע".⁶ אחת הסיבות למצבם הטוב יותר של מוסיקאים בחו"ל היא ששם, לדברי המרואיינים שלנו, למוסיקאים יש איגודים מקצועיים חזקים.

המוסיקאים מתלוננים גם על היתרון המסחרי הגדול שיש למוסיקאים העוסקים במוסיקה קלאסית בחו"ל, הגורם לבלימת התקדמותם של המוסיקאים הישראליים. המוסיקאים בחו"ל, לדבריהם, נהנים ממשאבים גדולים לצורך הקלטות ופרסום. הפרסום הזה קובע במידה רבה את טעמם של צרכני המוסיקה בישראל, המעדיפים לשמוע את המוסיקאים מחו"ל ולרכוש את הקלטותיהם. בעוד שהייבוא משגשג, תעשיית ההקלטות בישראל אינה מתקדמת, ועמה גם המוסיקאים המקומיים.⁷

המוסיקאים מתלוננים על כך שהם נתונים כמעט תמיד למרותו של מתווך ברמה זו או אחרת -- מנכ"ל תזמורת, חברת תקליטים, מנהל תיאטרון, בעל חברת הפקה או קבלן משנה אחר. הדבר נכון הן לגבי מוסיקאים עצמאים והן לגבי שכירים. המתווכים, אומרים המרואיינים שלנו, פועלים מתוך הנחה משותפת ולפיה מוסיקאי יעדיף עבודה בשכר נמוך על פני בטלה מאונס.⁸

רוב המרואיינים⁹ מדווחים על שכר נמוך, על היעדר תנאים סוציאליים ועל אי אכיפה של חוקי המגן בתחום העבודה. בעיית האכיפה מוחרפת מעצם העובדה שרבים מן המוסיקאים מועסקים באמצעות גופים מתווכים, וכתוצאה מכך אינם נכללים בהסכמים הקיבוציים.¹⁰

נושא נוסף המוזכר על ידי המרואיינים הוא היעדר אפשרויות קידום.

רוב העוסקים בתחום המוסיקה מועסקים בחוזים מיוחדים, על בסיס לא קבוע ולתקופת זמן מוגבלת. העובדים בקונסרבטוריונים, למשל, מפוטרם בכל קיץ וחוזרים לעבודה באחד בספטמבר; נוהל זה הופך אותם לעובדים זמניים נצחיים שאינם יכולים לצבור ותק. סופר לנו על עובדת זמנית "הכי ותיקה", המועסקת כך באחד הקונסרבטוריונים זה 22 שנה.¹¹

כמו ברוב המקצועות האחרים, גם בתחום המוסיקה קיימים הבדלים ניכרים בין שכרם ותנאי התעסוקה של נשים וגברים כאשר גברים משתכרים יותר מנשים.

כמו כן קיימים הבדלים בין עולים לוותיקים. לדעת אחד המרואיינים, קיים ניצול של העולים מברה"מ לשעבר, הסובלים מקשיי קליטה ושפה, מגיל גבוה ומהיעדר חלופות של ממש. בעקבות מגבלות אלה הם מוכנים לקבל כל עבודה בתחום המוסיקה, גם אם בשכר נמוך וללא זכויות (חלקם אינו מודע לזכויות). כתוצאה מכך יש ירידת שכר כללית בעיסוק.¹²

בתחילת שנות התשעים, לאחר גל העלייה הגדול, עולים רבים מברה"מ הועסקו בהוראת מוסיקה. אך בשנים האחרונות, בעקבות הקיצוצים בתקציבים המיועדים לתרבות בכלל ולמוסיקה בפרט, פוטרו רבים מהם; חלקם מדווח על כך שהמעסיקים מעדיפים לפטר עולים במקום ישראלים ותיקים, בלא להתחשב בהישגים אישיים.¹³

המרואיינים שלנו סיפרו על היעדר מדיניות ברורה בתחום טיפוח המוסיקה הקלאסית.

שלא כבמדינות תרבות מתקנות, אומרים המרואיינים שלנו, חסרה בישראל חקיקה הבאה לטפח את היוצרים.¹⁴ הם טוענים כי בתקציב המדינה אין הקצבות ספציפיות לתחום. עוד הם קובלים על כך שבמשרדי הממשלה אין קריטריונים אומנותיים מוגדרים לחלוקת תקציבים: אנשי משרד החינוך, התרבות והספורט מחלקים את התקציבים למוסיקה לפי ראות עיניהם.¹⁵ משרד החינוך, המפקח על תחום החינוך למוסיקה, מיעד תקציב קטן למוסיקה קלאסית. ההשקעה של המשרד עצמו קטנה: מתוך כלל התקציב למוסיקה קלאסית, 60% מקורם בתשלומי הורים, 25% מן הרשות המקומית ורק היתרה -- 15% -- מגיעה ממשרד החינוך. בשנת 1988 היתה החלוקה שונה: הורים -- 30%, מועצה מקומית -- 60%, וממשלה -- 10%.¹⁶

חלק מן המסגרות החינוכיות בתחום המוסיקה קשורות בצורה ישירה למשרד החינוך, וחלק אחר מופעל על ידי גורמי ביניים: חברות עירוניות לתרבות או לחינוך. תקציבי משרד החינוך מועברים לרשות המקומית, זו מעבירה את ההקצאה של משרד החינוך ביחד עם ההקצאה שלה עצמה לחברה עירונית לתרבות או לחינוך, וזו, מצדה, מעבירה חלק מהתקציב למתנ"ס - המעסיק את המורים בבתי ספר למוסיקה או בקונסרבטוריונים. בסופו של דבר, התקציב המגיע לנקודת הקצה קטן משהיה בראשית הדרך. על כך יש להוסיף כי לא כל מוסדות החינוך למוסיקה נהנים מהקצאה שכזאת.¹⁷

בשנים האחרונות נסגרו קונסרבטוריונים רבים: כיום פועלים בערך 18 קונסרבטוריונים, לעומת בערך 40 בשנת 1999.

בישראל, החינוך למוסיקה נחשב לוולונטרי, לא חובה, ועל כן המורים תלויים במידת הביקוש. הקיצוצים התקציביים של השנים האחרונות גרמו לעלייה בשכר הלימוד; כתוצאה מכך קטן מספר התלמידים והרבה מורים למוסיקה נשארו ללא עבודה.¹⁸

הסתדרות המורים יכולה היתה להתערב ולפעול לשיפור תנאי ההעסקה של המורים למוסיקה. אלא שלדברי אחד המרואיינים: "התערבות שכזו תגרום להעלאת תנאי עבודה, אך גם לקיצוץ במספר העובדים. רוב המוסיקאים המועסקים מפחדים לאבד את מקום עבודתם ולא מעוניינים שההסתדרות תתערב".¹⁹

לדברי המרואיינים שלנו, חוק הביטוח הלאומי אינו כולל ברשימת המקצועות המוכרים שלו את המקצועות מוסיקאי, זמר וכד'. כתוצאה מכך מוסיקאים אינם נהנים מכיסוי ביטוחי למחלות מקצועיות.²⁰ תוצאה נוספת היא שמוסיקאים נתקלים בבעיות בבואם לשירות התעסוקה לדרוש דמי אבטלה.²¹

הסקר של מרכז אדוה

בשנת 2002 ערך מרכז אדוה סקר גישוש ראשוני בנושא תעסוקת מוסיקאים. לצורך הסקר, הוגדרו מוסיקאים כעובדי הוראה (מורים למוסיקה במוסדות חינוך) וכעובדי ביצוע והלחנה (נגנים בתזמורות, או בכל הרכב אחר, ומלחינים).

המשתתפים נבחרו בשיטת "כדור שלג": מוסיקאים שאליהם הגענו באמצעות ארגונים של מוסיקאים (בעיקר "פורום המוסיקאים בישראל"), נתבקשו למסור שמות של מוסיקאים עמיתים. במסגרת הסקר חולקו בערך 400 שאלונים, אם באמצעות הדואר ואם במסירה אישית. 100 שאלונים -- 25% מכלל השאלונים -- מולאו והוחזרו, ועליהם מתבססים הנתונים שיוצגו להלן.

אוכלוסיית הסקר - מאפיינים כלליים

אוכלוסיית הסקר כוללת 65 נשים ועוד 35 גברים.

רבע מהנחקרים הם ילידי ישראל; כשני-שלישים (64%) עלו מברה"מ לשעבר; והשאר (11%) עלו מארצות אחרות.

יוצאי ברה"מ לשעבר הגיעו לישראל בשתי תקופות מובחנות: 66.7% הגיעו בגל העלייה של שנות התשעים, בעוד ש-26.7% הגיעו בגל העלייה של שנות השבעים²².

בקרב הנשים, שיעור העולות מברה"מ -- 70.8% -- גבוה יותר מאשר בקרב הגברים -- 51.4%. לעומת זאת, שיעורם של ילידי ישראל בקרב הגברים 34.3% -- גבוה יותר מאשר אצל הנשים. 20% --

רוב המשתתפים בסקר הם בני/ות 45 ומעלה: שני שלישי מהגברים (68.5%) (וקצת יותר ממחצית הנשים (55.4%). הגברים מבוגרים יותר מן הנשים: כשליש מהם נמנים עם קבוצת הגיל של 55 עד 64, בהשוואה לשיעור של 12.3% בלבד בקרב הנשים.

המוסיקאים ילידי ברה"מ מבוגרים יותר מעמיתיהם ילידי ישראל: 61% מתוכם הם בני 45 ומעלה, בהשוואה לשיעור של 48% בקרב ילידי הארץ. בקרב ילידי ישראל, כשליש מן המוסיקאים (32%) הם בני 25-34, בעוד שבקרב העולים מברה"מ לשעבר מדובר בשיעור של 7.8% בלבד.

מרבית המשתתפים בסקר הם בעלי תעודה אקדמית בתחום המוסיקה. הנשים משכילות יותר מהגברים: 35% מתוכן הן בעלות תואר ראשון, ושיעור של 47.6% בעלות תואר שני; בקרב הגברים, השיעורים המקבילים הם 37% וארבעים אחוז. לעומת זאת, 8.6% מן הגברים הם בעלי תואר שלישי (ד"ר), לעומת 1.6% מהנשים.

עולי ברה"מ משכילים יותר מעמיתיהם ילידי ישראל: למעלה ממחצית מהמוסיקאים שעלו מברה"מ לשעבר מחזיקים בתעודת תואר שני (54%), בהשוואה לשליש בלבד מקרב ילידי ישראל ולשיעור של 18% מילידי ארצות אחרות. בנוסף, עולי ברה"מ הם הקבוצה היחידה שלה מוסיקאים בעלי תואר שלישי.

תעסוקה

מספר מקומות עבודה

מרבית המרואיינים -- 68% -- עובדים ביותר ממקום עבודה אחד. למעשה, רוב המרואיינים והמרואיינות מועסקים/ות בשני מקומות עבודה או יותר.

בקרב הגברים, שיעור המועסקים בשני מקומות עבודה ויותר עומד על 90.9% מילידי ישראל, 80% מילידי ארצות אחרות ושיעור של 66.7% מקרב ילידי ברה"מ לשעבר.

בקרב הנשים, שיעור המועסקות בשני מקומות עבודה ויותר דומה בקרב שלוש קבוצות המוצא: ישראל, ברה"מ לשעבר וארצות אחרות: 69.3%, 65.9%, 66.7% בהתאמה.

לוח 1. מוסיקאים לפי מין, ארץ מוצא ומספר מקומות עבודה, 2002 באחוזים

נשים			גברים			מספר מקומות עבודה
ארצות אחרות	ברה"מ לשעבר	ישראל	ארצות אחרות	ברה"מ לשעבר	ישראל	
33.3	34.1	30.8	20.0	33.3	9.1	אחד
16.7	41.5	38.5	60.0	50.0	54.5	שניים
33.3	22.0	23.1	-	11.1	36.4	שלושה
16.7	2.4	7.7	20.0	5.6	-	ארבעה ויותר
100%	100%	100%	100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שמספר מקומות העבודה שלהם/ן אינו ידוע.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002

היקף משרה

כמו בתחומי תעסוקה אחרים, כך גם במוסיקה, שיעור המחזיקים במשרה מלאה, במקום העבודה העיקרי, גבוה יותר בקרב גברים מאשר בקרב נשים (ר' סבירסקי, קונור, סבירסקי ויחזקאל, מרכז אדוה, 2001 : 11).

שני שליש מהגברים ילידי ישראל (66.7%) ומחצית מילידי ברה"מ לשעבר מחזיקים במשרה מלאה באחד ממקומות התעסוקה שלהם.

בקרב הנשים, שיעור המחזיקות במשרה מלאה נמוך באופן משמעותי: 30.8% מקרב ילידות ישראל ועוד 28.9% מקרב ילידות ברה"מ לשעבר. רוב הנשים מועסקות במשרה

חלקית: 64.4% מקרב ילידות ברה"מ לשעבר, 53.9% מקרב ילידות ישראל ועוד 50% מקרב ילידות ארצות אחרות.

לוח 2. מוסיקאים לפי מין, ארץ מוצא והיקף משרה (במקום העבודה העיקרי), 2002
באחוזים

נשים			גברים			היקף משרה
ארצות אחרות	ברה"מ לשעבר	ישראל	ארצות אחרות	ברה"מ לשעבר	ישראל	
50.0	28.9	30.8	40.0	50.0	66.7	משרה מלאה
-	6.7	15.4	60.0	5.6	-	שלושת רבעי משרה
16.7	20.0	38.5	-	22.2	16.7	משרה חלקית
33.3	33.3	7.7	-	16.7	16.7	פחות ממשרה חלקית
-	11.1	7.7	-	5.6	-	מספר שעות בחודש
100%	100%	100%	100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שהיקף המשרה שלהם/ן לא ידוע.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

שכר

מרבית המוסיקאים שרואיינו במסגרת סקר זה משתכרים, במקום העבודה העיקרי שלהם, בסביבות שכר המינימום ואף נמוך ממנו.

שכרן של הנשים נמוך מזה של הגברים.

שכרם של ילידי ברה"מ נמוך מזה של ילידות ישראל.

שיעור המוסיקאים העולים המשתכרים שכר מינימום גבוה מזה של עמיתיהם ילידי ישראל: 30% לעומת 16.6%.

שיעור המוסיקאיות העולות המשתכרות שכר מינימום גבוה מזה של עמיתותיהן ילידות ישראל: 60% לעומת 46.2%.

**לוח 3. מוסיקאים ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי מין ושכר ברוטו במקום העבודה העיקרי, 2002
באחוזים**

נשים		גברים		דרגת שכר
ברה"מ לשעבר	ישראל	ברה"מ לשעבר	ישראל	
37.8	15.4	11.8	8.3	פחות מ-2,000 ש"ח
22.2	30.8	17.6	8.3	2,001-3,270 ש"ח
13.3	23.1	17.6	25.0	3,271-4,000 ש"ח
11.1	23.1	23.5	25.0	4,001-5,000 ש"ח
15.6	7.7	11.8	33.3	5,001-7,000 ש"ח
-	-	17.7	-	7,001 ש"ח ומעלה
100%	100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות ששכרם/ן ברוטו לא ידוע
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

תוספת ותק

שני שלישים מהגברים ילידי ברה"מ לשעבר, שעלו עד 1989, מדווחים על קבלת תוספת ותק. התוספת נעה בין סכום של 251 ש"ח ועד לסכום 1,500 ש"ח.

תוספת הוותק שמקבלים גברים ילידי ישראל מעט גבוהה יותר: 71.5% מילידי ישראל מקבלים תוספת ותק הנעה בין סכום של 501 ש"ח ועד לסכום של 1,500 ש"ח.

מהגברים ילידי ברה"מ לשעבר, שעלו משנת 1990, כמחצית מקבלים תוספת ותק, והתוספת עצמה נמוכה יותר. 60% מקרבם כלל לא ידעו אם הם מקבלים תוספת ותק, או אם היא מגולמת במשכורתם. רק 20% דיווחו על תוספת, שנעה בין סכום של 501 ש"ח לסכום של 1,000 ש"ח.

בקרב הנשים, בכל הקבוצות, רבות אינן יודעות את הסכום שהן מקבלות כתוספת ותק: המדובר בשיעור של 43% מקרב ילידות ישראל, מחצית מילידות ברה"מ לשעבר שעלו עד 1989 ושיעור של 80% מילידות ברה"מ לשעבר שעלו בשנות התשעים.

תוספת הוותק עליה מדווחות נשים נמוכה בהשוואה לזו שמקבלים הגברים: לדוגמא, 28.6% מילידות ישראל מקבלות תוספת שנעה מסכום של 501 ש"ח ועד 1,500 ש"ח וזאת לעומת 71.5% מבין הגברים ילידי ישראל.

נשים ילידות ברה"מ לשעבר, משני גלי העלייה גם יחד, דיווחו על תוספת ותק בסכום שאינו עולה על 250 ש"ח. נזכור כי הגברים ילידי ברה"מ לשעבר דיווחו על סכומים הנעים מסכום של 251 ש"ח ועד 1,500 ש"ח.

**לוח 4. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי תקופת עלייה ותוספת ותק לשכר, 2002
באחוזים**

עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך	עלו מברה"מ עד 1989	ישראל	
			גברים
50.0	66.7	58.3	מקבלים תוספת ותק
			מתוכם, תוספת ותק לשכר:
60.0	25.0	28.6	לא יודע מהי גובה תוספת הוותק
20.0	-	-	עד 250 ש"ח
-	25.0	-	251--500 ש"ח
20.0	-	42.9	501--1,000 ש"ח
-	50.0	28.6	1,001--1,500 ש"ח
100%	100%	100%	סך הכל
			נשים
35.7	30.0	53.8	מקבלות תוספת ותק
			מתוכם, תוספת ותק לשכר:
80.0	50.0	42.9	לא יודעת מהי גובה תוספת הוותק
20.0	50.0	28.6	עד 250 ש"ח
-	-	-	251--500 ש"ח
-	-	14.3	501--1,000 ש"ח
-	-	14.3	1,001--1,500 ש"ח
100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע אם הם/ן מקבלים/ות תוספת וותק.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

קביעות בעבודה

בקרב ילידי ברה"מ לשעבר שעלו עד 1989, 50% נהנים מקביעות בעבודה. השיעור המקביל בקרב ילידי ישראל עמד על 40%, ובקרב ילידי ברה"מ לשעבר שעלו משנת 1990, על 12.5%.

לוח 5. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי תקופת עלייה וקביעות בעבודה, 2002
באחוזים

קביעות	ישראל	עלו מברה"מ עד 1989	עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך
כן	40.0	50.0	12.5
לא	56.0	44.4	85.0
לא שכיר (עצמאי)	4.0	5.6	2.5
סך הכל	100%	100%	100%

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע האם יש להם/ן קביעות בעבודה.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

חוזת

רק מיעוט מקרב המוסיקאים דיווח כי הוא מועסק במסגרת של חוזת קיבוצי. השיעור הגבוה ביותר -- 47.8% -- נרשם בקרב ילידי ישראל. בקרב ילידי ברה"מ, משני גלי העלייה, השיעור עמד על 30% לערך. שיעור המועסקים באמצעות חוזת אישי עמד על 34.8% בקרב ילידי ישראל ועל 32.3% בקרב מי שעלו מברה"מ אחרי 1990.

בקרב מי שעלו מברה"מ לשעבר עד 1989 נרשם שיעור גבוה של מועסקים באמצעות חברות כוח אדם -- 20%.

**לוח 6. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי תקופת עלייה וסוג חוזה, 2002
באחוזים**

סוג חוזה	ישראל	עלו מברה"מ עד 1989	עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך
חוזה אישי	34.8	10.0	32.3
חוזה קיבוצי	47.8	30.0	29.0
חוזה מטעם חברת כח-אדם	-	20.0	3.2
חוזה מטעם הרשות המקומית	17.4	20.0	25.8
אחר	-	20.0	9.7
סך הכל	100%	100%	100%

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שסוג החוזה שלהם/ן לא ידוע.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

תעסוקה לפרק זמן קצר

נסקרים רבים דיווחו על העסקה לפרקי זמן מוגבלים מראש.

46% מקרב ילידי ישראל, 38.5% מקרב עולי ברה"מ משנות התשעים ושיעור של 22.2% בקרב עולי ברה"מ שעלו עד שנת 1989 דיווחו על העסקה לפרק זמן של מספר חודשים.

46% מילידי ישראל, 55.6% מקרב עולי ברה"מ שעלו עד שנת 1989 ושיעור של 46% מקרב עולי ברה"מ משנות התשעים דיווחו על העסקה לפרק זמן של שנה.

**לוח 7. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי תקופת עלייה ומשך ההעסקה, 2002
באחוזים**

עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך	עלו מברה"מ עד 1989	ישראל	
			משך ההעסקה
68.4	55.6	48.0	מוגבלת לפרק זמן
31.6	44.4	52.0	לא מוגבלת לפרק זמן
100.0	100.0	100.0	סך הכל
			פרק הזמן בו מוגבלת העבודה
38.5	22.2	46.2	מספר חודשים
46.2	55.6	46.2	שנה
15.4	22.2	7.7	אחר
100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע משך זמן עבודתם ו/או שלא רלוונטי עבורם קיום חוזה.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

שייכות לאיגוד מקצועי

בערך 60% מילידי ישראל ומהעולים מברה"מ שעלו עד שנת 1989 משתייכים לאיגוד מקצועי. לעומתם, רק 36% מעולי שנות התשעים השתייכו לאיגוד מקצועי כלשהו.

ההסתדרות היא האיגוד המקצועי אליו משתייכים רוב ילידי ישראל (76.9%) ושיעור של 54.5% מהעולים שעלו עד 1989. לעומת זאת, ההסתדרות המורים היא הגוף שבו חברים רוב המוסיקאים שעלו משנת 1990.

**לוח 8. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי תקופת עלייה ושייכות לאיגוד מקצועי, 2002
באחוזים**

עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך	עלו מברה"מ עד 1989	ישראל	
35.9	60.0	60.9	שייכות לאיגוד מקצועי
			שם האיגוד
41.7	54.5	76.9	ההסתדרות
58.3	36.4	15.4	הסתדרות המורים
-	9.1	7.7	איגוד מוסיקאים עצמאיים
100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע שם האיגוד אליו הם/ן משתייכים/ות.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

הסתייעות באיגוד המקצועי

רוב הנחקרים שלנו לא פנו לאיגוד מקצועי מעולם. הדבר נכון לגבי 92% מקרב עולי שנות התשעים ושיעור של בערך 70% מבין ילידי ישראל והעולים שעלו עד 1989.

אלה שכן פנו לאיגוד מקצועי, עשו זאת עקב סכסוך עבודה: 75% בקרב ילידי ישראל ושיעור של 50% מקרב כלל העולים. סיבה נוספת לפנייה לאיגוד היא אפליה: 50% מעולי שנות התשעים שביקשו סיוע מאיגוד מקצועי עשו זאת בשל אפליה. שליש מהעולים שעלו עד שנת 1989 ואשר פנו לאיגוד מקצועי, עשו זאת בשל פיטורין.

על מידת היעילות של הסיוע של האיגוד מקצועי ניתן ללמוד מכך שרוב (86%) מעולי שנות התשעים שפנו לאיגוד מקצועי טענו כי לא קיבלו כלל סיוע. לעומתם, בערך 60% מהנחקרים האחרים כן קיבלו סיוע. הסיוע שניתן כלל מידע והכוונה, יעוץ והדרכה וסיוע משפטי.

**לוח 9. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי תקופת עלייה, פנייה לאיגוד מקצועי בעבר, הסיבות לפנייה וקבלת סיוע, 2002
באחוזים**

עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך	עלו מברה"מ עד 1989	ישראל	
			פנייה לאיגוד מקצועי
7.5	30.0	28.0	כן
92.5	70.0	72.0	לא
100%	100%	100%	סך הכל
			סיבת הפנייה
-	33.3	-	פיטורין
50.0	50.0	75.0	סכסוך עבודה
50.0	16.7	25.0	אפליה
100%	100%	100%	סך הכל
			קבלת סיוע כלשהו (ממי שפנה)
14.3	60.0	54.5	כן
85.7	40.0	45.5	לא
100%	100%	100%	סך הכל
			סוג הסיוע
-	16.7	-	מידע והכוונה

100.0	16.7	-	יעוץ והדרכה
-	66.7	16.7	סיוע משפטי
-	-	16.7	אחר
-	-	66.7	כל סוגי הסיוע
100%	100%	100%	סך הכל

הערות:

1. לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע האם פנו לאיגוד מקצועי, ואם כן, מהי הסיבה.
2. לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע האם קיבלו סיוע כלשהו, ואם כן, איזה סוג סיוע.

מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

שביעות רצון

שכר

רוב המוסיקאים שנטלו חלק בסקר זה הביעו אי שביעות רצון מהשכר.

בקרוב הגברים, 82% מעולי ברה"מ שעלו בשנות התשעים, 58% מילידי ישראל ושיעור של 43% מקרב העולים שעלו עד שנת 1989 דיווחו כי הם "מאוד לא שבעי רצון" מהשכר. זאת, לעומת 28.6% מקרב העולים שעלו עד שנת 1989 שהביעו שביעות רצון משכרם.

בקרוב הנשים, רק 7.7% מילידות ישראל ושיעור של 13.8% מהעולות מברה"מ לשעבר בשנות התשעים שבעות רצון מהשכר.

בקרוב שלוש הקבוצות של הנשים נרשמו שיעורים גבוהים של אי-שביעות רצון מהשכר, אולם מלבד העולות, שעלו עד 1989, השיעורים היו נמוכים מאלו של הגברים.

לוח 10. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,

לפי תקופת עלייה ושביעות רצון מהשכר, 2002

באחוזים

שביעות רצון מהשכר	ישראל	עלו מברה"מ עד 1989	עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך
גברים			
מאוד שבע רצון	-	-	-
שבע רצון	-	28.6	-

18.2	28.6	41.7	לא שבע רצון
81.8	42.9	58.3	מאוד לא שבע רצון
100%	100%	100%	סך הכל
			נשים
-	-	-	מאוד שבעת רצון
13.8	-	7.7	שבעת רצון
48.3	46.2	53.8	לא שבעת רצון
37.9	53.8	38.5	מאוד לא שבעת רצון
100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע שביעות רצונם/ן.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

תנאים סוציאליים

רוב הגברים והנשים הביעו חוסר שביעות רצון מהתנאים הסוציאליים אותם קיבלו.

בקרב ילידי ישראל, שיעורי אי שביעות הרצון זהים אצל הגברים והנשים : 58.3% מהגברים ומהנשים "מאוד לא שבעי רצון", 25% "לא שבעי רצון" ושיעור של 16.7% "שבעי רצון" מהתנאים הסוציאליים.

השוואה בין שתי קבוצות העולים מעלה כי, שיעור העולים שדיווחו כי הם "מאוד לא שבעי רצון" גבוה יותר בקרב העולים שעלו עד שנת 1989 : מעל למחצית הגברים והנשים "מאוד לא שבעי רצון" מהתנאים הסוציאליים. כשליש מהנשים "לא שבעות רצון" מהתנאים הסוציאליים, לעומת בערך 14% בקרב הגברים. שיעור גבוה יותר של גברים "שבע רצון" בהשוואה לנשים.

בקרב העולים מברה"מ לשעבר, שעלו בשנות התשעים, ניתן לראות כי רוב הנשים "מאוד לא שבעות רצון" מהתנאים הסוציאליים ואילו כמחצית מהגברים "מאוד לא שבעי רצון". בערך 10% מהגברים "שבעי רצון" לעומת כרבע מהנשים המרגישות באופן דומה.

**לוח 11. מוסיקאים, ילידי ישראל וברה"מ לשעבר,
לפי תקופת עלייה ושביעות רצון מהתנאים הסוציאליים, 2002
באחוזים**

עלו מברה"מ משנת 1990 ואילך	עלו מברה"מ עד 1989	ישראל	שביעות רצון מהתנאים הסוציאליים
			גברים
-	-	-	מאוד שבע רצון
9.1	28.6	16.7	שבע רצון
45.5	14.3	25.0	לא שבע רצון
45.5	57.1	58.3	מאוד לא שבע רצון
100%	100%	100%	סך הכל
			נשים
-	-	-	מאוד שבעת רצון
24.1	15.4	16.7	שבעת רצון
41.4	30.8	25.0	לא שבעת רצון
34.5	53.8	58.3	מאוד לא שבעת רצון
100%	100%	100%	סך הכל

הערה: לא כולל מוסיקאים/ות שלא ידוע מה מידת שביעות רצונם/ן מהתנאים הסוציאליים.
מקור: מרכז אדוה, סקר מוסיקאים, 2002.

המלצות מרואיינים בסקר של מרכז אדוה

תקציבים וחקיקה

* הגדלת תקציב התרבות והשוואתו לרמה במדינות מערביות אחרות (בערך 2% מכלל תקציב המדינה).

* קידום מדיניות התומכת בקיום פעילות מוסיקלית.

* הענקת תקציב לתזמורות בהתאם להיקף וגודל הפעילות של התזמורת.

חינוך למוסיקה

* השכלה מוסיקלית צריכה להיות חלק מההשכלה הכללית תחת פיקוח ומימון של משרד החינוך.

* הגדלת כמות השעות לשיעורי מוסיקה בבתי-ספר.

* הורדת שכר הלימוד וסבסוד לימודי המוסיקה בקונסרבטוריונים.

מודעות למוסיקאים

* הגברת מודעות המוסיקאים לזכויותיהם.

איגוד מקצועי

* הקמת איגוד מקצועי שיגן על זכויות המוסיקאים בתחומים שונים ויהיה חלק מההסתדרות הכללית.

שכר ותנאים סוציאליים

* יש לשאוף להסכם קיבוצי שיקבע שכר ותנאי עבודה, שיוחלו באמצעות צו הרחבה לכל המוסיקאים במשק. ההסכם יכלול הכרה בהשכלה של מוסיקאים ויעניק להם את מלוא ההטבות הסוציאליות.

תודות

מרכז אדוה מודה מקרב לב לכל מי שסייע בהעברת סקר זה.

תודה מיוחדת לד"ר זכריה פלווין, ד"ר מרק שבינר, מר מרכוש אנדרי, מר אבירם פבייברג, גבי אילנה חייט, מר גרגורי פישר, מר אהרון קוטלר, גבי יוכבד כוחמן-שוורץ, גבי לידיה בטחן, ד"ר אלכס וסרמן, גבי אורית גורי.

מקורות

1. כרמי, אברהם, וזהר שביט. 2001. *גופים מוסיקליים בישראל -- סיכום הפעילות בשנת 1999*. ירושלים: משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות, המרכז למידע ולמחקרי תרבות.
2. הוועדה לרפורמה ארגונית במנגנון התמיכה באומנויות ובתרבות. 2001. *דו"ח*. תל-אביב.
3. משרד המדע, התרבות והספורט. 2001. *מודל קריטריונים לתקצוב התזמורות*. נערך ע"י תבור כלכלה ופיננסים בע"מ.
4. הוועדה לבדיקת מעמד האמן, היוצר והמבצע. 2000. *מעמד היוצר בישראל: תעודת תרבות -- חזון 2000*. מסמך מסקנות והצעות לגישות, יעדים ודרכי פעולה. הוגש לשר המדע, התרבות והספורט, מתן וילנאי.
5. סבירסקי שלמה, קונור אתי, סבירסקי ברברה ויחזקאל ירון. יולי 2000. *נשים בשוק העבודה של מדינת הרווחה בישראל*. תל-אביב: מרכז אדוה.

{הערות}

¹ סיכום ראיונות שבוצעו בחודשים ינואר-מרץ 2002 עם מוסיקאים ישראלים העוסקים בתחום המוסיקה הקלאסית במסגרות ותחומי עיסוק שונים: מורים למוסיקה (קונסרבטוריונים, בתי ספר פרטיים ותיכונים, מכללות למוסיקה), נגנים בתזמורות ובמסגרות אחרות, מלחינים ועוד.

² דו"ח הוועדה לרפורמה ארגונית במנגנון התמיכה באומנויות ובתרבות, תל-אביב 2000; אברהם כרמי, זהר שביט, *גופים מוסיקליים בישראל - סיכום הפעילות בשנת 1999*, המרכז למידע ולמחקרי תרבות, משרד המדע, התרבות והספורט, 2001; *מעמד היוצר בישראל: תעודת תרבות - חזון 2000*, הוועדה לבדיקת מעמד האמן, היוצר והמבצע, מסמך מסקנות והצעות לגישות, יעדים ודרכי פעולה (מוגש לשר מתן וילנאי), 2000; מודל קריטריונים לתקצוב התזמורות, משרד המדע, התרבות והספורט, נערך ע"י תבור כלכלה ופיננסים בע"מ, 2001.

³ אברהם כרמי, זהר שביט, *גופים מוסיקליים בישראל - סיכום הפעילות בשנת 1999*, המרכז למידע ולמחקרי תרבות, משרד המדע, התרבות והספורט, 2001.

⁴ ראיון עם נגן בתזמורת חיפה וירושלים, 13.03.02.

⁵ ראיון עם מורה למוסיקה בבתי ספר תיכונים, 4.02.02.

⁶ ראיון עם מרצה באקדמיה למוסיקה תל-אביב, מלמד בקונסרבטוריונים ומנגן במסגרות שונות, 10.03.03.

⁷ ראיון עם מרצה באקדמיה למוסיקה ונגן בתזמורת הפילהרמונית, ירושלים, 21.01.02.

⁸ מעמד היוצר בישראל: תעודת תרבות -- חזון 2000. מסמך מסקנות והצעות לגישות, יעדים ודרכי פעולה (מוגש לשר מתן וילנאי ע"י הוועדה לבדיקת מעמד האמן, היוצר והמבצע).

⁹ ראיונות עם מוסיקאים נערכו בין החודשים ינואר למרץ 2002.

¹⁰ ראיון עם מרצה באקדמיה למוסיקה, אוניברסיטת תל-אביב, 30.01.02.

¹¹ ראיון עם שתי מורות באחד הקונסרבטוריונים ונותנות שיעורים פרטיים, תל-אביב, רעננה, 4.03.02.

¹² ראיון עם נגן בתזמורת חיפה וירושלים, 10.03.02.

¹³ ראיון עם מרצה באקדמיה למוסיקה תל-אביב, מלמד בקונסרבטוריונים ומנגן במסגרות שונות, 3.02.03.

¹⁴ מעמד היוצר בישראל: תעודת תרבות -- חזון 2000. מסמך מסקנות והצעות לגישות, יעדים ודרכי פעולה (מוגש לשר מתן וילנאי ע"י הוועדה לבדיקת מעמד האמן, היוצר והמבצע).

¹⁵ ראיון עם מרצה באקדמיה למוסיקה, אוניברסיטת תל-אביב, 30.01.02.

¹⁶ ראיון עם מרצה באקדמיה למוסיקה ונגן בתזמורת הפילהרמונית בירושלים, 21.01.02.

¹⁷ ראיון עם מורה למוסיקה בקונסרבטוריון, בית ספר פרטי ותזמורת באר שבע, 23.02.02.

¹⁸ ראיונות עם מוסיקאים בחודשים ינואר -- מרץ 2002.

¹⁹ ראיון עם מרצה באקדמיה למוסיקה ירושלים ונגן בתזמורת הפילהרמונית בירושלים, 21.01.02.

²⁰ הכוונה לסוגים שונים של מחלות הנגרמות כתוצאה מעיסוק במוסיקה.

²¹ מעמד היוצר בישראל: תעודת תרבות -- חזון 2000. (מסמך מסקנות והצעות לגישות, יעדים ודרכי פעולה, מוגש לשר מתן וילנאי ע"י הוועדה לבדיקת מעמד האמן, היוצר והמבצע).

²² המאפיינים הכלליים לעיל המיוחסים לעולי ברה"מ אינם מסתכמים לשיעור כולל של 100%, מאחר וקיימים מספר מקרים בהם לא ציינו עולי ברה"מ את שנת עלייתם. בהמשך המסמך לא נכללו מקרים אלו בניתוח.

מרכז אדוה, ת.ד. 36529, תל-אביב 61364, טל. 03-5608871, פקס. 03-5602205

Fax. 03-5602205, Adva Center, POB 36529, Tel Aviv 61364, Tel. 03-5608871

e-mail: advainfo@bezeqint.net